

ՅԵՂԱՍՊԱՆՈՒԹՅԱՆ ԺԽՏՈՒՄԸ՝ ՈՐՊԵՍ ՌԱՍԻԶՄԻ ԴՐՍԵՎՈՐՈՒՄ. ՄՈՏԵՑՈՒՄՆԵՐԸ ՄԻԶԱԶԳԱՅԻՆ ԻՐԱՎՈՒՆՔՈՒՄ

Էդիտա Գոդյան

Հոդվածը վերաբերում է ցեղասպանության ժխտման իրավական կարգավորմանը: Ներպետական և միջազգային իրավունքում ցեղասպանության ժխտումը նույնացվում է ռասիզմի և «ատելության սերմանման (քարոզի)»¹ հետ, որոնք դասվում են ծանր հանցագործությունների շարքում: Աշխատանքի նպատակն է ցույց տալ, որ միջազգային հանրային իրավունքի մի շարք դրույթներ ևս արգելում են ցեղասպանության, այդ թվում՝ նաև Հայոց ցեղասպանության ժխտումը:

Հայերի դեմ 1915-23թթ. իրականացված ցեղասպանության ժխտումը թուրքական իշխանությունների կողմից սկսվել է հանցագործության իրականացման ընթացքում: Չնայած Հայոց ցեղասպանության իրողության վերաբերյալ բազմաթիվ փաստերի առկայությանը՝ թուրքական իշխանությունների կողմից ժխտողականությունը շարունակվում է մինչև այսօր²:

Ժխտողական քաղաքականությունն իրականացվում է երկու հիմնական ուղղություններով՝ արտաքին քաղաքականության և ակադեմիական շրջանակների միջոցով, որոնք անմիջականորեն ֆինանսավորվում են կառավարության կողմից: Արտաքին քաղաքականության բնագավառում թուրքական իշխանություններն իրենց առջև հստակ նպատակ են դրել վերափոխել պատմությունը և վերահսկել Թուրքիայի ապագան³: Իսկ ակադեմիական շրջանակները քաղաքագետների համար գիտական հարթակ են նախապատրաստում՝ Հայոց ցեղասպանության ժխտման վերաբերյալ պնդումներն առաջ մղելու համար⁴:

Առանձնացնելով ցեղասպանության ժխտման 12 հնարավոր մարտավարություններ՝ հրեա հայտնի ցեղասպանագետ Իսրայել Չառնին նշում է, որ դրանք բոլորն էլ շարունակաբար կիրառվում են թուրքական իշխանությունների կողմից⁵: Արդյունքում, Հայոց ցեղասպանության ժխտումը վերածվել է հսկայական «արդյունաբերության»՝ հիմնված «գիտական անագնավության, կեղծ տեղեկատվության, քաղաքական ճնշումների ու սպառնալիքների վրա և ֆինանսավորվում է թուրքական իշխանությունների կողմից»⁶:

Ցեղասպանության ժխտումը՝ որպես ցեղասպանության գործողության վերջին փուլ

Ըստ Ցեղասպանագետների միջազգային ընկերակցության նախկին նախագահ Գ. Ստենթոնի՝ ցեղասպանությունը մեկանգամյա գործողություն է, այլ շարունակական գործընթաց, որը բաղկացած է 8 փուլից՝ դասակարգում, սիմվոլացում (խորհրդանշում), դեհումանիզացիա (անմարդկայնացում), կազմակերպում, բևեռացում, նախապատրաստում,

¹ Անգլերեն համարժեքը “Hate speech”:

² Տնս Theriault H., Genocide, Denial and Domination: Armenian-Turkish Relations from Conflict Resolution to just Transformation, *Journal of African Conflicts and Peace Studies* (April 2009) pp. 82-96.

³ Տնս Richard Cohen, *Killing Truth*, The Washington Post, 31 May 1983, p. 81.

⁴ Տնս David Holthouse, *State of Denial Turkey Spends Millions to Cover Up Armenian Genocide*, Southern Poverty Law Center Intelligence Report Summer 2008.

⁵ Տնս Charny I, *Templates for Gross Denial of a Known Genocide: A Manual*, in *The Encyclopedia of Genocide*, volume 1, p. 168.

⁶ <http://www.splcenter.org/get-informed/intelligence-report/browse-all-issues/2008/summer/state-of-denial>

բնաջնջում և ժխտում: Ժխտումը ցեղասպանության 8-րդ փուլն է, որը «մշտապես հաջորդում է յուրաքանչյուր ցեղասպանության»⁷: Գիտնականների մի ստվար զանգված կարծում է, որ հայտնի ցեղասպանությունների ծրագրված ժխտումը վտանգավոր գործողություն է և պետք է հավասարեցվի իրական ցեղասպանությանը ցուցաբերած անմիջական կամ ոչ անմիջական աջակցության հետ⁸:

Թուրքական կառավարության ժխտողական քաղաքականությունը հանգեցնում է հայ ազգաբնակչության հանդեպ նոր բռնությունների: Ժխտողականության յուրաքանչյուր դրսևորում նպաստում է հայատյացության՝ որպես ռասիզմի արմատացմանը Թուրքիայում:

Հայոց ցեղասպանության ճանաչման դեմ իրականացվող հակահայկական բողոքի ցույցերը Թուրքիայում և աշխարհի մյուս վայրերում ակնհայտորեն մատնանշում են հայերի դեմ առկա թշնամությունը: Ադրբեջանի կողմից հնարված այսպես կոչված Խոջալուի «ցեղասպանության» տարելիցի կապակցությամբ Թուրքիայում 2012թ. փետրվարի 26-ին տեղի ունեցած ակցիաները հայատյացության հստակ դրսևորում էին: Պատաստներից շատերը հայերի դեմ բացահայտ բռնության կոչեր էին պարունակում. «Այսօր՝ Թաքսիմը, վաղը՝ Երևանը. մենք կհարձակվենք ձեր վրա հանկարծակի, գիշերով», «Արարատը կդառնա ձեր գերեզմանը», «Դուք բոլորդ հայեր եք, բոլորդ վիժվածքներ եք» և այլն⁹:

2012թ. Ֆրանսիայի պառլամենտի կողմից Հայոց ցեղասպանությունը քրեականացնող օրինագծի ընդունումից հետո տարբեր երկրներում տեղի ունեցած բողոքի ակցիաները Թուրքիայի պատմության արյունալի էջերի հանդեպ հպարտության նոտաներ էին պարունակում, ինչը նույնպես ժխտողականության հերթական դրսևորում էր¹⁰: Հայոց ցեղասպանության 100-ամյակի նախաշեմին այդ տրամադրություններն էլ ավելի են սրվում:

Յեղասպանության ժխտումը՝ որպես ռասիզմի դրսևորում

Ռասիզմը սահմանվում է որպես «համոզմունք կամ նախապաշարմունք տվյալ ռասայի գերակայության վերաբերյալ՝ հիմնված այլ ռասաների հանդեպ թշնամանքի վրա»¹¹: Ռասիզմի և անհանդուրժողականության դեմ եվրոպական հանձնաժողովի (ՌԱԵՀ) բացատրական ակտը մատնանշում է, որ ռասիզմը ներառում է նաև այնպիսի երևույթներ, ինչպիսիք են՝ քսենոֆոբիան, հակասեմիտիզմը և անհանդուրժողականությունը: Միաժամանակ ակտը նշում է, որ ցուցակն ամբողջական ու վերջնական չէ¹²:

Նշված սահմանումները մեկ միասնական գաղափար են պարունակում, այն է՝ առելությունը որոշակի խմբի նկատմամբ: Յեղասպանության հանցագործությունը ներառում է ռասիզմի տարր, քանի որ, ինչպես մատնանշված է սահմանման մեջ, այն ուղղված է որոշակի ազգային, ռասայական, էթնիկական, կրոնական խմբի դեմ¹³: Յեղասպանության ժխտումը կրկին հանգեցնում է նրան, որ զոհերի խումբն առանձնացվում է, և տվյալ խմբի

⁷ <http://www.genocidewatch.org/genocide/8stagesofgenocide.html>

⁸ Այդ մասնագետների թվում են՝ Ի. Չառնի, Կուկկա, Վիդալ-Նագետ, Ռ. Սմիթ, Է. Մարկուսեն, Ռ. Լիֆտուն և այլն:

⁹ <http://www.hurriyetdailynews.com/ngo-files-complaint-against-minister.aspx?pageID=238&nid=14874>

¹⁰ <http://wn.com/anti-Armenian>, <http://www.youtube.com/watch?v=enFwWrXxMK4>, Armnews, 16. 04. 2012.

¹¹ Տե՛ս *Racism and Human Rights*, ed. Walden, Raphael, Leiden: Brill Academic Publishers, 2004, p. 8.

¹² Տե՛ս ECRI general policy recommendation N°7 on national legislation to combat racism and racial discrimination, 13 December 2002, p.56.

¹³ Տե՛ս Cassese, Antonio, *International Criminal Law*, 2nd ed., New York: Oxford University Press, 2008, pp.138-140.

հանդեպ նախկին ատելությունն ու անցյալի ժխտման անհրաժեշտությունը կրկնապատկում են նրանց հանդեպ թշնամանքը՝ որակվելով որպես ռասիզմ:

Այսօր մի շարք ազգային և միջազգային դատական որոշումներում Հոլոքոստի ժխտումը որակվում է որպես ռասիզմի դրսևորում¹⁴: Մարդու իրավունքների եվրոպական դատարանի (ՄԻԵԴ) որոշմամբ Հոլոքոստի ժխտումը «ռասայական խտրականության ամենալուրջ դրսևորումն» է¹⁵: ՄԱԿ-ի Քաղաքացիական և քաղաքական իրավունքների կոնվենցիային կից Մարդու իրավունքների հանձնաժողովի պնդմամբ Հոլոքոստի ժխտումը հակասեմիտիզմի տարածման կարևորագույն լծակ է¹⁶:

Չնայած նրան, որ հակասեմիտիզմի մասին տեղեկացվածության մակարդակը բավական բարձր է, հայատյացության հանդեպ հանդուրժողականությունը տարածված երևույթ է և քաղաքական առումով ընդունելի է համարվում Հայոց ցեղասպանության ժխտումը¹⁷: Մինչդեռ Թուրքիայում հայատյացությունը բավական երկար տարիների պատմություն ու տեսական հիմք ունի: Ինչպես ասում էր թուրքական ազգայնական շարժման գաղափարախոսներից մեկը՝ Դոկտոր Նազըմը. «անհրաժեշտ է ոչնչացնել հայ ազգը ամբողջությամբ, այնպես որ ոչ մի հայ երկրագնդի վրա չմնա, և Հայաստան կոչված գաղափարը վերանա»¹⁸:

Չնայած Հոլոքոստի հետ առկա բազմաթիվ նմանություններին՝ Հայոց ցեղասպանության ժխտման ավելի վտանգավոր ու խտրական է, քանի որ, ի տարբերություն հրեաների ցեղասպանության, Հայոց ցեղասպանությունը չի ճանաչվել այն իրականացրած պետության՝ Թուրքիայի կողմից: Ավելին, Թուրքիան շարունակում է եռանդուն կերպով ժխտել ցեղասպանության իրողությունը, ինչը հիմք է ծառայում հայերի հանդեպ ատելության ու թշնամանքի ուժեղացմանը: Յուրաքանչյուր ոք, ով փորձում է Թուրքիայում բարձրացնել հայկական խնդիրը, հետապնդվում է քրեական օրենսգրքի 301 հոդվածով՝ մեղադրվելով «թուրք ժողովրդին վիրավորելու» մեջ¹⁹: Թուրքական իշխանությունների ժխտողական քաղաքականությունն ավելի է սրում թուրք հասարակության մեջ հակահայկական տրամադրությունները, ինչի վառ օրինակներից է «Ալուս» թերթի խմբագիր Հրանտ Դինքի սպանությունը, ինչին հետևեցին հետագա բռնությունների կոչեր պարունակող ակցիաներ. «Գորշ գայլերն այստեղ են, որտեղ են Հրանտները»²⁰:

Ցեղասպանության ժխտումը ներպետական և միջազգային իրավունքում

Որոշ երկրների ներպետական օրենսդրություններ քրեորեն պատժելի են համարում ցեղասպանության, ինչպես նաև մարդկության դեմ իրագործված և պատերազմական այլ հանցագործությունների ժխտումը: Մի շարք երկրներ ընդունել են օրենքներ, որոնք բացա-

¹⁴ Հոլոքոստի թանգարան, ԱՄՆ. “The Holocaust” *Holocaust Encyclopedia*. <http://www.ushmm.org/wlc/en/?ModuleId=10005143>. Accessed on {18.04.2012}.

¹⁵ Տե՛ս *ECmHR Udo Walendy v. Germany*, No. 21128/92, decision of 11 January 1995.

¹⁶ Տե՛ս *Robert Faurisson v. France*, Communication No. 550/1993, U.N. Doc. CCPR/C/58/D/550/1993(1996), para 9.7.

¹⁷ Տե՛ս Stephen Zunes, *Obama and the Denial of Genocide*, March 11, 2010, http://www.fpif.org/articles/obama_and_the_denial_of_genocide

¹⁸ Տե՛ս G.S. Graber, *Caravans to Oblivion: The Armenian Genocide, 1915*, New York: John Wiley, 1996, pp. 87-88.

¹⁹ Համաձայն այդ հոդվածի՝ այն անձը, որը հասարակայնորեն զրպարտում է թուրք ազգին, Թուրքիայի Հանրապետությանը կամ Թուրքիայի Ազգային մեծ ժողովին, պետք է պատժվի բանտարկությամբ՝ 6 ամսից մինչև 2 տարի ժամկետով:

²⁰ Տե՛ս Pinar Ögünç, *Evening out One Misery with Another*, <http://www.hurriyetdailynews.com/evening-out-one-misery-with-another-.aspx?pageID=238&nID=14788&NewsCatID=396>.

հայտորեն պատժում են Հոլոքոստի²¹ և/կամ այլ ցեղասպանությունների ու մարդկության դեմ կատարված հանցագործությունների ժխտումը²²: Կան նաև երկրներ, որտեղ օրենսդրական ակտերը թեև ակնհայտորեն չեն քրեականացնում ցեղասպանության ժխտումը, սակայն այդ արարքը պատժվում է այլ ընդհանուր դրույթներով, որոնք վերաբերում են «ատելություն սերմանող»²³ կամ ռասիստական արտահայտություններին²⁴:

Ցեղասպանության ժխտումը պատժելի է նաև միջազգային իրավունքում: Թեև Ցեղասպանության կանխարգելման և պատժման մասին կոնվենցիան բացահայտորեն չի անդրադառնում ցեղասպանության ժխտմանը, սակայն կոնվենցիայի նախնական տարբերակը դրույթներ էր պարունակում «ատելություն քարոզող» կամ «ռասիզմ սերմանող» հայտարարությունների վերաբերյալ: Ատելության սերմանումն արգելված է նաև մարդու իրավունքների մասին միջազգային կոնվենցիաներով: Մարդու իրավունքների վերաբերյալ համաշխարհային դեկլարացիայի 7-րդ հոդվածը սահմանում է, որ «Իրավունքի առջև բոլորը հավասար են և առանց որևէ խտրականության օգտվում են իրավունքի հավասար պաշտպանությունից: Բոլորն ունեն կոնվենցիայով ամրագրված իրավունքների պաշտպանություն ընդդեմ խտրականության բոլոր դրսևորումների կամ խտրականության սադրանքների»²⁵: Միաժամանակ «խոսքի ազատության իրավունքը ենթակա է այնպիսի սահմանափակումների, որոնք սահմանված են օրենքով և նպատակ են հետապնդում ճանաչել և հարգել մյուսների իրավունքներն ու ազատությունները, ինչպես նաև՝ ժողովրդավարական հասարակության մեջ պահպանել ընդհանուր բարեկեցությունը, բարոյականությունն ու հասարակական կարգը»²⁶:

Դեկլարացիայի հոդված 29(3)-ը սահմանում է, որ իրավունքներն ու ազատությունները ոչ մի կերպ չեն կարող կիրառվել ՄԱԿ-ի նպատակների և սկզբունքների դեմ: Մարդու իրավունքների դեկլարացիայի 30-րդ հոդվածն ընդգծում է, որ «Դեկլարացիայում մատնանշված և ոչ մի դրույթ չի կարող մեկնաբանվել որպես իրավունք՝ խախտելու փաստաթղթով ամրագրված մեկ այլ իրավունք կամ ազատություն»²⁷: Նշված բոլոր հոդվածները կարող են մեկնաբանվել որպես ցեղասպանության ժխտման արգելում, քանի որ տվյալ դեպքում, հիմնվելով խոսքի ազատության իրավունքի վրա, խախտվում են մյուսների արժանապատվության, համբավի, որոշ դեպքերում նաև կյանքի իրավունքները:

Ուսասյական խտրականության բոլոր ձևերի արգելման մասին կոնվենցիայի 4-րդ հոդ-

²¹ Նույն տեղում, էջ 8-9: Նաև՝ Michael J. Bazyler, *Holocaust Denial Laws and Other Legislation Criminalizing Promotion of Nazism*, von Oppenheim Research Fellow, International Institute for Holocaust Studies, Yad Vashem Professor of Law, Whittier Law School, California, USA.

²² Տե՛ս R. Smith, *Legislating against Genocide Denial: Criminalizing Denial or Preventing Hate Speech*, <http://beta.genocidepreventionnow.org/Portals/0/docs/smith.pdf> Rwanda journalists jailed for genocide denial launch supreme court appeal <http://www.guardian.co.uk/world/2012/jan/29/rwanda-journalists-genocide-denial-appeal>.

²³ Ատելության քարոզը հաղորդակցության ձև է, որի միակ նպատակը որոշակի խմբի հանդեպ ատելության ցուցադրումն է, հատկապես այնպիսի հանգամանքներում, երբ հաղորդակցությունը հավանաբար կհանգեցնի բռնության: Այն ատելության սադրանք է որոշակի ռասայական, էթնիկական, ազգային, կրոնական և այլ խմբերի նկատմամբ: <http://definitions.uslegal.com/h/hate-speech/>.

²⁴ Ֆինլանդիան, Հունգարիան, Իտալիան, Իռլանդիան, Լատվիան, Հունաստանը, Մալթան, Լեհաստանը, Նիդեռլանդները, Մեծ Բրիտանիան այն երկրների շարքում են, որտեղ «ժխտողական գաղափարները» կարող են պատժվել հասարակական անդորրի պահպանման կամ ռասիստական նպատակներով պայմանավորված հայտարարությունների կամ վարքի վերաբերյալ ընդհանուր քրեական դրույթներով:

²⁵ Տե՛ս The Universal Declaration on Human Rights, Article 7.

²⁶ Տե՛ս The Universal Declaration on Human Rights, Article 29 (2).

²⁷ Նույն տեղում, հոդված 29 (3):

վածը բավական լայն պարտավորություններ է սահմանում անդամ-պետությունների համար՝ ատելություն սերմանող քարոզչության հետ կապված: Քաղաքական և քաղաքացիական իրավունքների վերաբերյալ միջազգային կոնվենցիայի հոդված 20 (2)-ը պարտավորեցնում է անդամ-պետություններին օրենքով արգելել «ազգային, ռասայական կամ կրոնական ատելություն սերմանելը, ինչը դրդում է խտրականության, թշնամանքի կամ բռնության»²⁸:

Չնայած խոսքի իրավունքի վերաբերյալ իր բավական լայն սահմանմանը՝ Միջամերիկյան կոնվենցիան 15(5)-րդ հոդվածով նախատեսում է, որ «երբ պատերազմի քարոզչությունը կամ ռասայական ատելության սերմանումը դրդում են բռնությունների, դրանք օրենքով պատժելի հանցանքներ են»²⁹:

Մարդու իրավունքների եվրոպական կոնվենցիայի 17-րդ հոդվածը մատնանշում է, որ «կոնվենցիայի և ոչ մի դրույթ չի կարող դիտարկվել որպես իրավունք՝ ներգրավվելու որևէ գործողության մեջ կամ իրականացնելու որևէ գործողություն՝ միտված Մարդու իրավունքների եվրոպական կոնվենցիայով սահմանված այլ իրավունքների ու ազատությունների խախտմանը»³⁰: Եվրոպայի խորհուրդը Կիբերհանցագործության կոնվենցիայի և դրա լրացուցիչ արձանագրության մեջ, ինչպես նաև Ռ-ասիզմի և անհանդուրժողականության եվրոպական հանձնաժողովի 7-րդ ընդհանուր խորհրդատվական բանաձևում բացահայտ անդրադառնում է ցեղասպանության ժխտմանը: Կիբերհանցագործության կոնվենցիայի լրացուցիչ արձանագրության 6-րդ հոդվածի համաձայն՝ յուրաքանչյուր անդամ-պետություն պարտավորվում է ընդունել օրենսդրական ակտեր՝ քրեականացնելու համակարգչի միջոցով հասարակության մեջ այնպիսի նյութերի տարածումը, որոնք «ժխտում, էականորեն նսեմացնում, արդարացնում կամ ընդունում են ցեղասպանություն կամ մարդկության դեմ ուղղված հանցագործություններ հանդիսացող գործողություններ, որոնք այդպիսին սահմանված են միջազգային իրավունքով կամ ճանաչվել են Միջազգային քրեական դատարանի կամ միջազգային այլ պարտադիր ուժ ունեցող որոշումներով և իրականացվում են միտումնավոր և անօրինական»³¹:

Այսպիսով, ցեղասպանության ժխտումը ռասիզմի և ռասայական խտրականության ձև է, ինչը պատժելի է ինչպես ներպետական որոշ օրենսդրություններում, այնպես էլ միջազգային իրավունքի որոշակի դրույթներով ու նորմերով: Հետևաբար, Հայոց ցեղասպանության ժխտումը, որը նույնպես ներառում է ռասիզմի տարրեր, պատժելի է միջազգային իրավունքի տեսանկյունից:

Ցեղասպանության ժխտումը՝ որպես ռասիզմի դրսևորում. մոտեցումները միջազգային իրավունքում

Էդիտա Գզոյան

Ամփոփում

Ցեղասպանությունը մեկանգամյա գործողություն չէ, այլ շարունակական գործընթաց՝ բաղկացած 8 փուլից: Ժխտումը ցեղասպանության 8-րդ փուլն է, որը «մշտապես հաջորդում է յուրաքանչյուր ցեղասպանության»: Գիտնականների մի ստվար զանգված կարծում է, որ հայտնի ցեղասպանությունների ծրագրված ժխտումը վտանգավոր գործողություն է և պետք է հավասարեցվի իրական ցեղասպանության անմիջական կամ ոչ անմիջական աջակցության հետ:

²⁸ ՏՆՍ International Convention on the Elimination of All Forms of Racial Discrimination, Article 4.

²⁹ ՏՆՍ Inter-American Convention on Human Rights, Article 15 (5).

³⁰ ՏՆՍ European Convention on Human Rights, Article 17.

³¹ ՏՆՍ Additional Protocol on Cybercrime, Article 6.

Ազգային և միջազգային դատարանների որոշումները ևս հստակորեն մատնանշում են, որ ցեղասպանության ժխտումը կամ ցեղասպանության որևէ իրողության մինիմալացումը կամ աղավաղումը ռասայական խտրականության ձևեր են և պետք է պատժվեն օրենքով: Միջազգային իրավունքի մի շարք գործիքներ ևս ակնհայտորեն կամ ոչ ակնհայտորեն պատժելի են համարում ցեղասպանության ժխտումը:

Հայոց ցեղասպանության ժխտումը՝ որպես հայերի դեմ ռասայական խտրականության ձև, ևս պատժելի է միջազգային իրավունքում:

Քանալի բառեր՝ Հայոց ցեղասպանության ժխտում, խտրականություն, հայատյացություն, ժխտողականություն, միջազգային իրավունք:

Genocide Denial as a Form of Racism: Approaches in International Law

Edita Gzoyan

Summary

Genocide is not a single act but a process. The International Association of Genocide Scholars identified 8 stages of Genocide: denial is the last stage.

Many researchers consider the deliberate denial of a known genocide as a harmful act that should be put on the same footing as indirect and direct contributions to the actual genocide. National and international court decisions clearly demonstrate that genocide denial trivialization or distortion of its facts is a form of racism, which is punishable by law. This article presents the denial of the Armenian Genocide as a form of racism in the context of international law.

Keywords: Denial of the Armenian Genocide, racism, anti Armenianism, denialism, International Law.

Отрицание геноцида как форма расизма: международно-правовые подходы

Эдита Гзоян

Резюме

Геноцид не однократное действие, а продолжающийся процесс. Отрицание геноцида является последней 8-й стадией этого процесса. Многие ученые считают, что отрицание геноцида – опасное действие и должно быть наказуемо как преступление. Решение национальных и международных трибуналов также демонстрируют, что отрицание геноцида или искажение фактов являются формой расизма и дискриминацией, что также наказуемо законом. В статье рассматривается вопрос отрицания Геноцида армян как форма расизма и подходы к нему в международном праве.

Ключевые слова: отрицание Геноцида армян, расизм, антиармянство, отрицание, международное право.